

Gart der Gesundheit: pruunkresz.

pruunkresz cclix Ca

Senacionum vel senacion vel apium aque vel nasturciuz aquaticum vel cardamus agrestis latine grece kamlela vel sonicum vel hyrigütis·arabice herochalchaÿ id est senacion. beschreibet uns und sprichet dz prunkrasse bey den bechen wachs und hatt auch ein schlechten stengel und hat bletter gleich dem eppich allein dz sie kleÿner sind unnd hatt ein (A·iij·) [396] gûten gerauch wenn man es keüwet·(Item brunnkrep ist heÿß an dem ersten grade und trucken an dem andern·als dann spricht der meister Isaac·des geleychen Galienus·(Item Dioscorides in dem capitel senacion·sprichet·daz der same von prunnenkresse rohe geessen beneme den stein der do kommet von hÿcze und machet aÿch gar seer hârmen·
(Item prunnenkresse brinnet auch den frauwen jr zeÿt·
(Item brunnenkreps gesotten mit wein und den getruncken benÿmmet auch die lenden suchtt·(Item diser wein getruncken·dienet auch fast wol für den kalten seÿch·(Der meister Isaac spricht·das der same stopffe den flup des bauches·den getruncken mit kaltem wasser oder mit kÿtten safft·(Und dises also gesoten stercket die gelyder des menschen·(Item brunnenkreps ist auch gar gût wider die hÿcze d lebern in dem salat genÿczet.

Zie kapittel 278 voor kers.

(1) **Waterkers**, 360ste kapittel.

Senacionum vel senacion vel apium aque vel nasturcium aquaticum vel cardamus agrestis Latijn. Grieks kamlela vel sonicum vel hyrigütis. Arabisch herochalchaÿ id est senacion (**Nasturtium officinale**)

Beschrijft ons en spreekt dat waterkers bij de beken groeit en heeft ook een rechte stengel en heeft bladeren gelijk de selderij, alleen dat ze kleiner zijn en heeft een [396] goede reuk als men het kauwt. Item, waterkers is heet aan de eerste graad en droog aan de andere zoals dan spreekt de meester Isaac, desgelijks Galenus. Item, Dioscorides in het kapittel senacion spreekt dat het zaad van waterkers rauw gegeten beneemt (2) de steen die je komt van hitte en maakt ook erg zeer plassen.

(3) Item, waterkers brengt ook de vrouwen hun tijd.

(4) Item, waterkers gekookt met wijn en dan gedronken beneemt ook de lendenziekte. (5)

Item, deze wijn gedronken dient ook erg goed voor de koude plas. De meester Isaac spreekt dat het zaad stopt de vloed van de buik, dan gedronken met koud water of met kweesap. (4) En dit alzo gekookte versterkt die leden van de mensen. Item, waterkers is ook erg goed tegen de hitte van de lever in de salade genuttigd.

Vorm.

De waterkers is een onopvallende plant die op vochtige plaatsen of in het water groeit. Het blad is geveerd, de deelblaadjes zijn rondachtig of ovaal, getand en golvend. Er komen vele onopvallende witte bloemen in juni tot augustus.

Naam.

Dodonaeus; “Deze kers wordt hier te lande waterkersse genoemd, in Hoogduitsland Brunkresz, en in het Latijn noemt men het tegenwoordig *Nasturtium aquaticum* en dikwijls ook *Nasturtiaria*. Het is het *Sisymbrium heteron*, in het Latijn *Sisymbrium alterum* van Dioscorides wat sommige omdat het van smaak wat op de kers (*Cardamon* genoemd) lijkt *Cardamine* noemen. In Engeland is het ook watercressis genoemd, in Hoogduitsland van sommige Brunnen Kress en ook Wasser Kresse, van andere *Apium aquae*, doch oneigenlijk, in onze taal ook brun kersse en kwalijk bruyne kersse. Velen noemen het *Sisymbrium Cardamine* en *Cardamina altera* Dioscoridis’.

Waterkers, bronkers, Duitse Borncrass, Burncraße en Burnekarse bij Hildegard, Brunnkres bij Bock. Burn met een omvorming van de r tot bron. Het oud Hoogduitse woord *brunno* betekent geen bron, maar een kwel, net zoals het Engelse *born* de beek betekent. Burncraße is zo de kers die in kwelwater groeit. Het wordt gekweekt in stromende bronnen. Bevat ijzer en moet in de schaduw gekweekt worden om groen te blijven, in de zon veranderen de bladeren in een bruine kleur.

De naam kres is een verzamelnaam voor verscheidene scherp smakende kruisbloemigen. De naam kres komt van het Latijn voor groeien: *crescere*, of van het Duitse Kresse wat stamt uit *kras*: scherpe spijs, oud-Engels *caerse* of *cerse*. Deze Germaanse namen stammen van een Indo-europees woord dat knabbelen of eten betekent. In Italië heeft het de welluidende naam van *crescione*. Kers is een foutieve naam, het moet kres zijn

Dodonaeus; “De Latijnse naam van dit gewas, te weten *Nasturtium*, is gekomen, als Plinius denkt, á *naribus torquendis* of á *naso torquendo*, omdat het met zijn sterke reuk en door de grote scherpheid van zijn zaad de neus vat, bijt of intrekt en kracht heeft om te laten niezen’. Plinius noemde het kruid *nasus*: neus, en *tortus*: gedraaid, neuzen verdraaijer, XX.50: “*Nasturtium sapor apellavit, quod acrimonia sui nasum torquat*”, naar het hete karakter van de plant. Maar de goede afleiding schijnt van een Griekse compositie te zijn, *nastorgion*: dat wat behoefte heeft aan natte gronden. Of van het Griekse *anastrution*: dat is een middel om zich te herstellen of op te richten met het oog op de prikkelende werking die ervan uitgaat, de stimulerende werking. In de middeleeuwen was de naam *nasturtium* meestal voor de tuinkers. Maar ook de waterkers was al in de oudheid bekend. Er wordt dan ook aangenomen dat het *sisymbrium* van Dioscorides de waterkers is want hij zegt uitdrukkelijk dat de plant net als (*sion*) een waterplant is. Ook de beschrijving van de bladeren past goed op de waterkers. Het is naar Dioscorides een plasdrijvend middel en wordt ook rauw gegeten.

Gebruik.

Het blad bevat ijzer, vele mineralen en vitaminen, ook zwavel. De bladeren worden gebruikt bij vleesgerechten. De scherpe en radijsachtig smakende bladeren branden op de tong en smaken peperachtig. Het lost de urine en zuivert de nieren. Het is een goed voorjaarskruid om het bloed te zuiveren, helpt tegen hoofdpijn en verteert de kwade sappen die de winter heeft achtergelaten.

Herbarius in Dyetsche; ‘Waterkerse, *Nasturtium aquam*, Senation, *Eruca aqua* of *Pillula aqua* dat zijn allemaal namen voor hetzelfde kruid. Het is heet in de eerste graad en droog in de tweede volgens Pandecta. Maar Platearius zegt dat het heet en droog is in de derde graad. Als deze kers met *Melissa* in vlees gekookt wordt zuivert het de borst en de longen van koude vochtvermenging.

Tegen koliek en de onderbuikspijn maak je een stampot van waterkers, van peterselie en dille. Als je een spons in wijn doet waar dezelfde kruiden in gedaan zijn en dit dik op de darmen legt geneest het die ziektes.

Tegen loop dat van hitte komt kook je het zaad van waterkers in regenwater of neem het sap van kweeappelen.

(4) De kers versterkt ook de leden. (2) Het zaad van waterkers dat rouw gegeten of met venkelzaad en peterselie in vleessap is genomen is goed tegen steen of niergruis, het laat plassen en de stonden komen.

Het zaad van waterkers in weegbreeewater is goed tegen rode loop.

Tegen onderbuikspijn doe je een spons in zout water en olie waar waterkers in gekookt is. (5) Tegen aandrang tot waterlozing en de dysurie (dat is alle uren met pijn plassen) kook waterkers met malrove in wijn en leg het zo op de blaas onder de navel. (2) Om te laten plassen en de steen of niergruis uit te drijven: 'Neem deze waterkers, rouw, met venkel en peterseliekruid, met sla en bernagie, meng het met wat azijn en olie van olijven en maak er een salade van'. (3) Hetzelfde laat ook de stonden komen en verdrijft de vrucht, ook al is het rouw gegeten, als je het alleen eet doet ze hetzelfde en is tegen zweren van de darmen ook goed volgens Serapio in hetzelfde kapittel'.

Dodonaeus; 'Deze waterkers is merkelyk en werkelijck warm en droog van aard, als gezegd is, ze komt van reuk, doch meer van smaak met de echte hofkers en ook met de raket overeen.

Dit kruid is bijzonder nuttig tegen de scheurbuik dat in het Hoogduit Schorbauch heet als men het in wijn of melk kookt ettelijke dagen achter elkaar drinkt.

Die waterkers laat de plas voortkomen en vermorzelt de steen en niergruis en laat die rijzen en uit het lijf gaan en is de nieren en de blaas zeer nuttig.

Men zegt dat de oude vervuilde zeren en zweren zeer nuttig met het water daar dit kruid in gekookt is geweest gebaad en gewassen worden als men daarna het kruid zelf er op legt.

Galenus zegt dat het tweede Sisymbrium, daar we dit kruid voor houden, droog en warm van nature is, te weten als het noch groen is in de eerste en dor geworden in de derde graad.

Men eet dit kruid rauw, zoals uit de boeken van Dioscorides blijkt, en het is geschikt om de plas te laten rijzen en zo wordt deze waterkers in deze landen van sommige in de winterse maanden op tafel gebracht en voor salade gegeten.

Waterkers laat ook de sproeten van de huid vergaan en de plekken van het aanzicht die van de hitte van de zon gekomen zijn als ze er 's nachts opgelegd wordt en 's morgens afgewassen.

Waterkers met haar medegeslachten worden veel gebruikt van de zeevarende lieden die onderhevig zijn van scheurbuik, in salade en anders.

Diegene die dikwijls met de koude plas en druppelplas gekweld zijn vinden er ook grote baat in.

Men houdt het ook zo krachtig als het Laver van Dioscorides tegen het niergruis, als gezegd is, en men mag het zeer goed gebruiken in al hetgeen daar de hofkers nuttig toe is.'

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>